

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

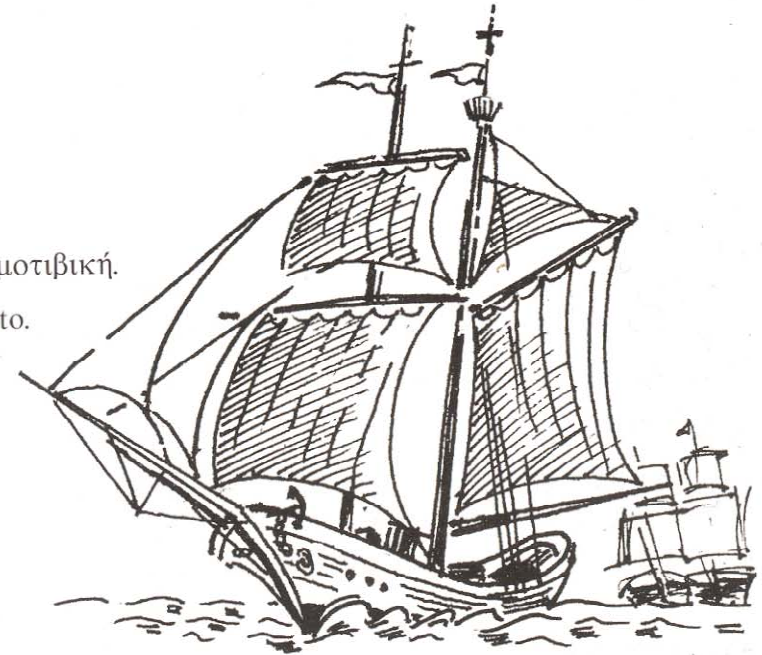
Το τραγούδι παίζει σημαντικό ρόλο στην αισθητική διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Με το τραγούδι μεταφέρονται μηνύματα που απευθύνονται μέσω της γλώσσας στο νοητικό και μέσω των ρυθμικών και μελωδικών στοιχείων της μουσικής στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού. Η κίνηση, που είναι τόσο απαραίτητη για το παιδί, ενυπάρχει μέσα στο τραγούδι, αφού αυτό μπορεί να ανήκει σε χορευτικό είδος, να "γεννάει" κίνηση μέσα από τους στίχους ή απλώς να συνοδεύεται από ηχηρές κινήσεις (παλαμάκια, χτυπήματα των ποδιών κτλ.)

Ένα τραγούδι, όμως, για να μπορεί να αποδοθεί από παιδιά πρέπει να πληρεί κάποιες προϋποθέσεις και ως προς το λόγο και ως προς τη μουσική. Ως προς το λόγο, το λεξιλόγιο πρέπει να είναι κατάλληλο για την παιδική ηλικία και να έχει νοήματα κατανοητά από τα παιδιά. Αυτό δεν σημαίνει ότι τυχόν άγνωστες λέξεις αποτελούν απαγορευτικό παράγοντα για τη διδασκαλία ενός τραγουδιού, αφού έτσι δίνεται η αφορμή για να εμπλουτιστεί το λεξιλόγιο των παιδιών.

Ως προς τη μουσική, συνήθως ισχύουν οι εξής προϋποθέσεις:

1. Η **έκταση** κυμαίνεται μέσα σε μια έκτη (6η).
2. Η μελωδική κίνηση είναι ως επί το πλείστον **βηματική**.
3. Τα **ρυθμικά σχήματα** εισάγονται προοδευτικά.
4. Το **μέτρο** είναι ανάλογο των δυνατοτήτων των παιδιών
5. Η **μορφή** του τραγουδιού είναι απλή μονομερής (Α), διμερής (ΑΒ) ή απλώς μοτιβική.
6. Η **συνοδεία**, όπου υπάρχει, αποτελείται από απλές συγχορδίες ή από ostinato.

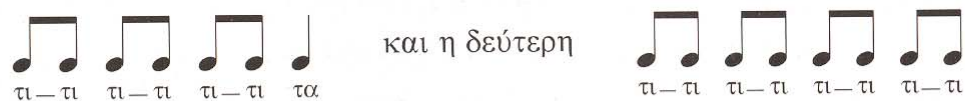
Όταν αναφερόμαστε στην **έκταση** εννοούμε τη διαφορά που υπάρχει από τον βαρύτερο φθόγγο μέχρι τον οξύτερο οπουδήποτε και αν υπάρχουν αυτοί οι φθόγγοι μέσα στο τραγούδι. Μπορεί, δηλαδή, ο οξύτερος φθόγγος να βρίσκεται στην αρχή και ο βαρύτερος στη μέση του τραγουδιού. Η έκταση έκτης (6ης) σημαίνει ότι ο βαρύτερος φθόγγος από τον οξύτερο έχουν έξι φθόγγους διαφορά, π.χ. ντο με λα ή φα με ρε. Στα πολύ μικρά παιδιά, νηπιαγωγείου, η έκταση

της 6ης πρέπει να κατακτηθεί σταδιακά ενώ στα πιο μεγάλα μπορεί να φτάσει την 8η ή την 9η. Μερικές φορές ένα τραγούδι μπορεί να έχει μεγαλύτερη έκταση από μια 6η αλλά μια φράση του ή ένα μέρος του να κινείται σε μικρή έκταση και να μπορεί να τραγουδηθεί από τα παιδιά. Δηλαδή, να γίνει μια εναλλαγή solo (ένας) και tutti (όλοι). Τέτοιο παράδειγμα είναι το τραγούδι "Σε καινούργια βάρκα" τα μέτρα 1-4 τραγουδιούνται από τον διδάσκοντα ή την διδάσκουσα και τα μέτρα 5-10 από τα υπόλοιπα παιδιά. Επίσης, στο τραγούδι "Σ' ένα παπόρο μέσα" τα μέτρα 5-8 μπορούν να τραγουδηθούν από τα παιδιά. Τέτοιες τεχνικές μπορούν να εφαρμοστούν χωρίς περιορισμό αφού σκοπός μας είναι να αποδώσουν τα παιδιά σωστά κάθε τραγούδι.

Βηματική κίνηση έχουμε όταν η μελωδική γραμμή σχηματίζεται από διαδοχικούς φθόγγους (ντο, ρε, μι κτλ.). Δεν περιέχει, δηλαδή, μεγάλα διαστήματα 5ης ή 6ης τα οποία θα πρέπει να κατακτώνται σταδιακά. Βέβαια ένα τραγούδι δεν μπορεί να έχει μόνο βηματική κίνηση αλλά η βηματική κίνηση πρέπει να υπερισχύει. Για παράδειγμα το τραγούδι "Βλέπω καράβια κι έρχονται" έχει βασικά βηματική κίνηση και δύο διαστήματα τρίτης που τα συναντάμε δυο τρεις φορές.

Τα **ρυθμικά σχήματα** (ρυθμός) αποτελούνται από διαφορετικές αξίες που τις αντιλαμβανόμαστε ως ένα μικρό σύνολο, το μοτίβο. Οι αξίες είναι τα τέταρτα, τα όγδοα, τα δέκατα έκατα κτλ. Οι αξίες δεν είναι απόλυτες αλλά σχετικές μεταξύ τους. Ένα τέταρτο δεν σημαίνει τίποτα αν δεν το συσχετίσουμε με κάποιες άλλες αξίες π.χ. ογδόων, δέκατων έκτων κτλ. Στο "Χελιδόνισμα" υπάρχει ένα ρυθμικό σχήμα σε δύο παραλλαγές. Η πρώτη είναι:

Τα ίδια ρυθμικά σχήματα υπάρχουν και στο τραγούδι "Πως το τρίβουν το πιπέρι" ενώ στο "Πέντε-δέκα παπαδιές" το κύριο ρυθμικό σχήμα είναι:

Το ρυθμικό σχήμα που συναντάμε στο 3-4 μέτρο του τραγουδιού "Πάνω στην κούνια" θα μπορούσε να χαρακτηριστεί δύσκολο. Η χρήση όμως της γλώσσας, των λέξεων δηλαδή τζιγκι τζίγκι τζέλα τζίγκι τζίγκι τζο, το κάνει να είναι εύκολα προσβάσιμο. Το ίδιο συμβαίνει και στα μέτρα

2-3 του τραγουδιού "Μια γριά μπαμπόγρια".

Το **μέτρο** δεν πρέπει να συγχέεται ούτε με τα ρυθμικά σχήματα και ούτε με τον ρυθμό. Το σύνολο των ρυθμικών σχημάτων ενός τραγουδιού αποτελούν το ρυθμό του συγκεκριμένου κομματιού. Με τον όρο μέτρο, όμως, εννοούμε τη διαίρεση του χρόνου "σε μαθηματικά ίσα διαστήματα με τα οποία ο άνθρωπος μπορεί να μετράει, να υπολογίζει" ¹. Στην πράξη το μέτρο μας υπαγορεύει τον τρόπο που χτυπάμε παλαμάκια όταν συνοδεύουμε ένα τραγούδι. Ένα χαρακτηριστικό του μέτρου είναι η ομαδοποίηση των περιοδικών αυτών χτυπημάτων σε ισχυρά και ασθενή. Έστι, έχουμε δίσημο μέτρο με ένα ισχυρό και ένα ασθενές χτύπημα, τρίσημο με ένα ισχυρό και δύο ασθενή αλλά και το αποτέλεσμα που μπορεί να προέλθει από τον συνδυασμό δίσημων ή/και τρίσημων ρυθμών, όπως του πεντάσημου (2+3 ή 3+2), του επτάσημου (2+2+3 ή 3+2+2 ή 2+3+2) κτλ. Είναι σημαντικό αυτό που αναφέρει η Π. Ματέυ "ότι το μέτρο συλλαμβάνεται από το μυαλό ενώ ο ρυθμός βιώνεται" ². Και η βίωση αυτή του ρυθμού γίνεται μέσω της κίνησης και της γλώσσας.

Πεντάσημα, επτάσημα και εννεάσημα μέτρα δεν είναι δύσκολο να αποδοθούν από τα Ελληνόπουλα. Ο λόγος είναι ότι τέτοια μέτρα είναι χαρακτηριστικά της ελληνικής μουσικής. Η χρήση μάλιστα μιας τρισύλλαβης λέξης (σή-με-ρα) και μιας δυσύλλαβης (τώ-ρα) που τονίζονται στην πρώτη συλλαβή μας κάνει να συνειδητοποιούμε καλύτερα και γρηγορότερα το μέτρο του κάθε κομματιού.

Η **μορφή** του τραγουδιού παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην εκμάθησή του. Τα τραγούδια που έχουν επαναλαμβανόμενες φράσεις ή είναι μονομερή είναι πιο εύκολα. Η μορφή του τραγουδιού "Στα ψηλά τα παραθύρια" είναι μονομερής (Α) και οι τέσσερις φράσεις που περιέχει είναι σχεδόν πανομοιότυπες. Το ίδιο συμβαίνει και στο "Χελιδόνισμα", ενώ στο "Παντρεύουμε τον κάβουρα" έχουμε δύο μέρη, το πρώτο (Α) είναι τα τρία πρώτα μέτρα και το δεύτερο (Β) τα μέτρα 4-8. Το "Έφκε με το μαντήλι μου" αποτελείται από ένα μέρος (Α) που επαναλαμβάνεται τρεις φορές και ένα δεύτερο (Β) που επαναλαμβάνεται δύο φορές. Απλή μοτιβική μορφή έχουμε και στο "Ένα το αηδονάκι".

Η **συνοδεία**, τέλος, θα πρέπει να αποτελείται από απλές συγχορδίες, με ισοκράτη ή με ostinato (επίμονο βάσιμο). Οι συγχορδίες μπορούν να παιχθούν από οποιοδήποτε όργανο συνοδείας όπως πιάνο, κιθάρα, ακορντεόν, αρμόνιο. Δεν θα πρέπει να έχουν περίτεχνες αναπτύξεις αλλά

1. Πολυξένη Ματέυ-Ρουσοπούλου, Ρυθμός, Αθήνα 1992, σελ 12

2. ό.π.

να υποστηρίζουν αφενός το μέτρο και αφετέρου την τονικότητα. Τέτοιοι τρόποι χρήσης των συγχορδιών δίνονται στα τραγούδια αυτού του τεύχους, όπως, για παράδειγμα, τα τραγούδια "Εφκε με το μαντήλι μου", "Κάτω στο γιαλό", "Μήλο μου κόκκινο" κτλ. Ο ισοκράτης είναι η συνοδεία μια μελωδίας από έναν ή δύο παρατεταμένους φθόγγους. Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται στη βυζαντινή μουσική καθώς και στην παραδοσιακή μουσική που έχει επηρεαστεί από τη βυζαντινή. Παράδειγμα ισοκράτη θα δούμε στο τραγούδι "Κοντούλα λεμονιά" και "Γιάννη μου το μαντήλι σου". Μπορεί να παιχτεί με αρμόνιο, ακορντεόν, έγχορδο με δοξάρι, φλογέρα κατά προτίμηση alto ή tenoro και γενικά με οποιοδήποτε όργανο που μπορεί να κρατήσει έναν παρατεταμένο φθόγγο.

Το ostinato (επίμονο βάσιμο) μπορεί να είναι μόνο ρυθμικό ή και μελωδικό. Είναι μια σύντομη φράση που επαναλαμβάνεται εξού και επίμονο, συνήθως στο μπάσο από όπου και βάσιμο. Το ρυθμικό ostinato υπάρχει σε όλα τα τραγούδια με τη χρήση ηχηρών κινήσεων ή διαφόρων κρουστών.

Η σημειογραφία των τραγουδιών είναι απλώς ένας οδηγός και μπορεί να γίνει επιπλέον επεξεργασία χρησιμοποιώντας όποια όργανα είναι διαθέσιμα. Η έκταση όλων των τραγουδιών είναι κατάλληλη για να παιχθούν από soprano φλογέρα αλλά και από κάποιο άλλο όργανο. Σε κάθε ένα από αυτά δίνονται ενδεικτικές πληροφορίες για το πως μπορούν να παιχθούν αλλά οι διδάσκοντες θα πρέπει να προσαρμόσουν τα επιμέρους αυτά στοιχεία ανάλογα με τη δυναμικότητα της ομάδας.

Η περιοχή της φωνής που είναι γραμμένα τα τραγούδια θεωρείται βολική για τα παιδιά. Μπορεί όμως να αλλάξει ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών. Αν, δηλαδή, ένα τραγούδι "ζορίζει" τα παιδιά με αποτέλεσμα να μην αποδίδεται σωστά οι διδάσκοντες μπορούν να αλλάξουν την τονικότητα.

Τσαφταρίδης, Ν. (1996). Παραδοσιακά τραγούδια για παιδιά. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας. σσ. 8-10.

Σημειώσεις στο Μάθημα:
Θεωρίες Μουσικής και Κινητικής Αγωγής